10-puntenplan voor het Zeeuwse natuurbeleid

Werk in uitvoering

Vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Zeeland op 3 oktober 2000

Provincie Zeeland

Uitgave:	Provincie Zeeland, directie Ruimte, Milieu en Water
Fotografie:	John Beijersbergen, Jaap Brilman, Chiel Jacobusse, Peter Maas, Piet van der Reest, André van de Straat, Rijkswaterstaat, Stichting Landschapsbeheer Zeeland, Alex Wieland, Jaap Wolterbeek en Wim van Wijngaarden.
Grafische realisatie:	L*n*O drukkerij/uitgeverij, Zierikzee

Inhoudsopgave

Inleiding 5

Hoofdlijnen van het Zeeuwse natuur- en landschapsbeleid 7

Ontwikkelingen 11

Tien actiepunten voor een groen Zeeland 13

1. Zeeuwse Ecologische Hoofdstructuur 15
2. Natuurherstel Westerschelde 17
3. Ecologische verbindingszones 19
4. Soortenbescherming 21
5. Agrarisch natuurbeheer 23
6. Provinciaal faunabeleid 25
7. Nieuwe aanwijzingen Natuurbeschermingswet 27
8. Natuur en water 29
9. Mens en natuur 31
10. Landschap 35

Financiën 39

Bijlagen 41

Kaart Zeeuwse Ecologische Hoofdstructuur

Heggenlandschap bij Nisse.

5

Inleiding

Pas als dingen helemaal dreigen te verdwijnen, ga je ze missen. Zo verging het ook natuur en landschap in ons land. Het was er immers altijd: de woeste gronden en het dagelijkse groen. Maar de opkomst van de techniek en de bijbehorende economische ontwikkeling bleek een einde te kunnen maken aan deze tot dan toe volstrekt vanzelfsprekende toestand. Natuurgebieden werden ingepolderd, ontwaterd en ontgonnen en het eeuwenoude halfnatuurlijke cultuurlandschap veranderde in een efficiënt grootschalig landbouwgebied. Ook het platteland ging mee in de vaart der volkeren: van groene armoede naar grijze welvaart.
Naarmate de teloorgang van natuur en landschap voortschreed kwam er een tegenreactie, aanvankelijk van enkele visionaire geesten, later massaal. Welvaart en welzijn blijken niet identiek te zijn, ook een groene leefomgeving wordt inmiddels door velen als basisbehoefte gevoeld.
Hierdoor is de zorg voor natuur en landschap een belangrijk politiek-maatschappelijk onderwerp geworden. Het natuurbeleid is volwassen geworden, waarbij het verschijnen van het Natuurbeleidsplan (NBP) in 1990 als mijlpaal fungeert.

Ook in het Zeeuwse beleid zijn natuur en landschap zaken, die in de bestuurlijke afweging tegenwoordig volwaardig meetellen. Er is inmiddels al heel wat beleid vastgesteld. Het maatschappelijk draagvlak hiervoor blijkt groot. Telkens weer lukt het om in Zeeland consensus te bereiken over natuur- en landschapszaken met name dankzij de constructieve samenwerking van alle betrokken partijen, waaronder de landbouw en de natuurbescherming. Daarnaast is er sinds enige jaren ook sprake van daadwerkelijke uitvoering via grondverwerving, inrichting en beheer. Als gevolg van de Decentralisatie-Impuls zijn er taken van het rijk naar de provincie overgegaan, die nadere uitwerking vragen. En er gaat heel wat geld om in het natuurbeleid, waarvan de financiering inmiddels is uitgegroeid tot een tamelijk ondoorzichtig technocratisch en ingewikkeld stelsel.

In de recent verschenen provinciale nota "Toestand van de Zeeuwse Natuur" (1999) wordt aangegeven, waar de twee tegenstrijdige ontwikkelingen (de maatschappelijk-economische druk op natuur en landschap versus het natuur- en landschapsbeleid) in resulteren. Dit beeld is niet eenduidig: met sommige natuurwaarden gaat het goed, voor andere is het einde nabij.
Algemene soorten worden talrijker, kritische soorten hebben het moeilijk, maar ook hier zijn de nodige nuances aan te geven.
Het natuurareaal breidt voor het eerst in de geschiedenis uit na eeuwen van achteruitgang, een spectaculair resultaat van de Zeeuwse uitwerking van het Natuurbeleidsplan. De eerste resultaten in het veld bieden al veel perspectief, vooral als bedacht wordt, dat de natuur meestal nog wat tijd nodig heeft om de nieuw geboden ruimte optimaal in te vullen.
De kwaliteit van de natuurlijke leefomgeving blijft echter bedreigd door verdroging, vermesting, verzuring, verstoring en versnippering en het landschap dreigt steeds verder te nivelleren.
Kortom: met het natuurbeleid gaat het in Zeeland aardig goed, de natuur zelf heeft nog wat tijd nodig om hiervan volop te profiteren en blijft bedreigd door de slechte kwaliteit van de omgeving ondanks alle positieve resultaten van het water- en milieubeleid tot nu toe. De natuur blijkt onlosmakelijk verbonden te zijn met de omgeving. Dit betekent, dat er een directe relatie is met het nieuwe provinciale waterbeleid ("Samen slim met water") en milieubeleid ("Groen licht").
Het groene beleid is vanuit een aanvankelijk sterk sectorale aanpak inmiddels een vast onderdeel geworden van het totale omgevingsbeleid (Thema's voor de toekomst, Vitaal Platteland, Totaalvisie Deltawateren, Strategische visie).
Voor de uitvoering betekent dit, dat natuur- en landschapsprojecten veelal onderdeel uitmaken van integrale gebiedsgerichte projecten, zoals landinrichtingsprojecten.

**De "Toestand van de Zeeuwse natuur" is een goed vertrekpunt om in deze nota het inmiddels tamelijk doorwrochte Zeeuwse natuur- en landschapsbeleid eens op een rijtje te zetten. Naast een overzicht van het huidige beleid worden de belangrijkste (landelijke) ontwikkelingen geschetst. Vervolgens wordt in een 10-puntenplan het nieuwe provinciale natuurbeleid voor de komende jaren gepresenteerd, inclusief de daarbij behorende concrete acties.
Hierbij is het motto "ga door met wat goed gaat, verbeter waar het nog aan schort".
De nadruk ligt daarbij op daadwerkelijke resultaten in het veld, vandaar de titel "Werk in uitvoering".
Het beleid is immers slechts een middel, een gezonde Zeeuwse natuur en een fraai landschap het doel.**

Wallen bij Veere.

Oeverwal met zoutmelde.

Hoofdlijnen van het Zeeuwse natuur- en landschapsbeleid

Het Zeeuwse groene beleid berust op twee pijlers: **behoud en ontwikkeling** .

Bij **behoud** gaat het om **wettelijke bescherming** van de nog resterende waarden. Het betreft publiekrechtelijke bescherming, die gebiedsdekkend is, waar iedereen zich aan te houden heeft en waar in principe géén vergoeding tegenover staat.
Door de overheid wordt op grond van inventarisaties en planologische afwegingen aangegeven welke natuur- en landschapswaarden als wezenlijk beschouwd worden en derhalve wettelijk beschermd moeten worden.

Op grond van de **ruimtelijke ordening (Wet R.O.)** worden in het streekplan en de daarmee samenhangende bestemmingsplannen alle gebieden aangegeven, waarin de natuur- en landschapswaarden op grond van allerlei bepalingen moeten worden veiliggesteld tegen fysieke aantastingen, zoals ophogen en ontwateren, scheuren van grasland en verwijderen van beplanting. Het betreft dus een tamelijk passieve basisbescherming tegen aantasting en areaalverlies. Actieve maatregelen, zoals beheer, worden niet via dit wettelijk spoor geregeld.
In Zeeland is de bescherming van natuur en landschap via het R.O.-spoor al geruime tijd redelijk op orde. In de opeenvolgende streekplannen zijn de waardevolle gebieden limitatief in kaart gebracht, waarna zij vervolgens in de bestemmingsplannen van de gemeenten zijn verwerkt.
Aandachtspunten hierbij zijn het actualiseren van de soms sterk verouderde bestemmingsplannen en met name de daadwerkelijke handhaving door de gemeenten.

Sinds enkele jaren is de ruimtelijke bescherming van natuur en landschap uitgebreid met het **compensatiebeginsel** .
Indien op grond van zwaarwegende maatschappelijke belangen aantasting van beschermde natuurwaarden onvermijdelijk is, dient er compensatie plaats te vinden. Uitgangspunt is, dat er geen nettoverlies aan natuurwaarden mag optreden.
Dit betekent zoveel mogelijk gelijksoortig natuurherstel in de nabijheid van de ingreep, gelijkertijd te realiseren en soms met een kwaliteitstoeslag. In het Streekplan Zeeland is het compensatiebeginsel nader uitgewerkt. Inmiddels zijn er al diverse voorbeelden van toepassingen, o.a. bij de aanleg van de Westerscheldetunnel, de verdieping van de Westerschelde en het project Duurzaam Veilig.
Naast het regime van de ruimtelijke ordening geldt voor de belangrijkste natuurgebieden nog een extra en specifieke bescherming op grond van de **Natuurbeschermingswet (Nb-wet)** . In Zeeland zijn bijna alle duingebieden en een aanzienlijk deel van de Deltawateren aangewezen als natuurmonument. Een systeem van vergunningen en ontheffingen voor alle maatregelen die de wezenlijke kenmerken kunnen aantasten, biedt extra wettelijke bescherming. Uitgangspunt is het "neetenzij" principe. Daarnaast geldt de externe werking, waarbij ook ingrepen buiten de natuurgebieden verboden kunnen worden voorzover zij leiden tot negatieve effecten op de natuur- en landschapswaarden binnen die gebieden.

Meeuwenduinen (Schouwen).

Actieve handhaving en een zeer strikte, door sommigen wel eens als rigide ervaren toepassing van de Nb-wet heeft in Zeeland de in het verleden gestaag optredende aantasting van met name de Kop van Schouwen en de Manteling van Walcheren tot stilstand gebracht. Daarnaast is de Nb-wet onmisbaar gebleken voor het realiseren van de natuurdoelstelingen in de diverse Deltawateren, zoals de zeehondenrustgebieden in de Oosterschelde.
Naast de Nb-wet vallen grote delen van de Deltawateren en de Voordelta onder **internationale aanwijzingen** (Wetland, Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn).

Tenslotte zijn er nog een aantal bijzondere wetten, te weten de Boswet, de Natuurschoonwet en de nieuwe Flora- en Faunawet (de F&F-wet, tot op heden de Jacht- en Vogelwet).
De **Boswet** is expliciet gericht op het instandhouden van het areaal aan permanent bos via kapmelding, herplantplicht en eventueel compensatie.
De **Natuurschoonwet** zorgt voor de instandhouding van landgoederen en biedt daarvoor specifieke fiscale voordelen.
De **F&F-wet** regelt het faunabeleid, zowel het jachtbeleid alsook de soortenbescherming. Hierdoor is wettelijke bescherming van bedreigde soorten mogelijk, zoals de patrijs.
Daarnaast is er natuurlijk nog veel wettelijk geregeld in andere beleidsvelden (o.a. **water en milieu**) met een belangrijke doorwerking naar natuur en landschap. Een bekend voorbeeld hiervan is de sanering van ontsierende (reclame)borden in het buitengebied op basis van de Provinciale Milieuverordening (PMV).

Zeeduin.

Sinds de Decentralisatie-Impuls zijn veel wettelijke taken van het ministerie van LNV overgegaan naar de provincie, zoals de uitvoering van de Natuurbeschermingswet, de Boswet, de F&F-wet en de Natuurschoonwet. Momenteel wordt het merendeel van het werk door de provincie verricht in de vorm van een “bindend advies” aan de minister, in afwachting van de formele inwerkingtreding van de diverse wetten. De afhandeling door het ministerie van LNV van de daarvoor benodigde AmvB’s blijkt aanzienlijk meer tijd te kosten dan indertijd bij het DI-accoord was voorzien.

Naast wettelijke bescherming is het provinciale beleid gericht op actieve **ontwikkeling** van natuur- en landschapswaarden. Hierbij gaat het om het stimuleren van activiteiten op basis van **vrijwilligheid** .
De overheid formuleert doelen en gewenste maatregelen, selecteert gebieden (begrenzing) en stelt instrumenten en daarbij behorende budgetten beschikbaar. Particuliere organisaties dan wel individuele burgers beslissen vervolgens zelf op basis van vrijwilligheid of zij bereid zijn mee te werken en leggen dit vervolgens in privaatrechtelijke overeenkomsten vast. Het stimuleringsbeleid omvat het hele scala van aankoop, inrichting en beheer. In Zeeland is hierbij al heel wat in gang gezet.

Ter illustratie enkele voorbeelden (zeker niet uitputtend):

De **Zeeuwse uitwerking van het NBP** heeft een flitsende start gekend, waarbij het Zeeuwse quotum aan beheersgebied, reservaatsgebied en natuurontwikkelingsgebied (totaal ca. 8000 ha) binnen enkele jaren op basis van consensus begrensd is.
Vervolgens is gestart met een zeer actieve grondverwerving door Bureau Beheer Landbouwgronden. De landelijke voorsprong bij de begrenzing maakte het mogelijk om in Zeeland extra aankoopgelden te besteden, waar elders sprake was van “onderuitputting”.
Na de verwerving is op diverse plekken gestart met de feitelijke inrichtingswerken ter realisering van de diverse provinciale natuurontwikkelingsplannen.

Om de uitvoering te versnellen en goed af te stemmen met andere belangen is vaak gekozen voor landinrichting, bijvoorbeeld in Schouwen-Oost.
De provincie heeft daarbij met de NBP-begrenzing en het provinciale bosbeleid als argument een succesvolle lobby gevoerd voor de aanwijzing van Schouwen als Strategisch Groen Project (SGP).
Ook dit draagt sterk bij aan de snelle realisering van een aanzienlijk deel van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), waaronder het Plan Tureluur. Inmiddels zijn diverse projecten al afgerond (o.a. de Blikken, Van Haaftenpolder, Eiland van De Meijer) en is veel in uitvoering.
Het Zeeuwse visitekaartje hierbij is de zuidkust van Schouwen, waar momenteel 700 ha nieuwe natuur ontwikkeld wordt, wat landelijk uniek te noemen is. Samen met de bestaande natuur in de inlagen en karrenvelden ontstaat er een brakwatermoeras van 1000 ha, dat van internationaal belang is en extra glans geeft aan het Nationale Park Oosterschelde.

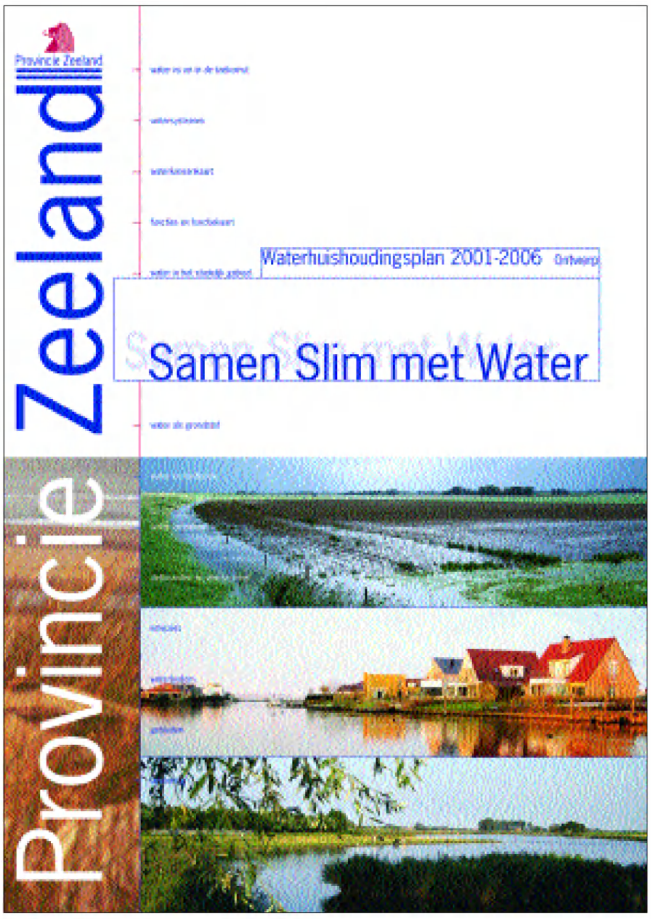
Bosuitbreiding vindt momenteel en in de komende jaren op grote schaal plaats op Walcheren, de Kop van Schouwen en in de Braakman, conform de provinciale Bosnota. In West Zeeuwsch-Vlaanderen wordt een alternatief voor de bosuitbreiding voorzien in de vorm van "Kust in Kleuren".
Het **natuurbeheer** loopt op basis van de provinciale invloedssferenkaart via drie terreinbeheerders (Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Het Zeeuwse Landschap), waarbij de provincie de helft van de beheerskosten van Het Zeeuwse Landschap subsidieert via budgetfinanciering.
Beheer en onderhoud van **kleine landschapselementen** loopt via de Stichting Landschapsbeheer Zeeland (SLZ), die eveneens via budgetfinanciering hiervoor provinciale subsidie ontvangt.
Door de SLZ worden hierbij op grote schaal boeren ingeschakeld (agrarisch natuurbeheer), o.a. bij het herstel van hoogstamboomgaarden, streekeigen erven en het opstellen en uitvoeren van bedrijfsnatuurplannen. Daarnaast worden vrijwilligers begeleid, o.a. bij het vrijwillige weidevogelbeheer.
Ook op basis van Relatienota-beheersovereenkomsten doen de Zeeuwse boeren al jaren op grote schaal aan **agrarisch natuurbeheer** , met daarbij sinds kort ook een omvangrijk project akkerrandenbeheer (400 ha).
Soortenbescherming krijgt gestalte via diverse projecten, zoals het ambitieuze amfibieënproject in Zeeuwsch-Vlaanderen (400 nieuwe biotopen, f 1 miljoen).

Schaapskudde op Zuid-Beveland.

Tenslotte heeft de lobby vanuit Zeeland gezorgd voor aanwijzing van de Zak van Zuid-Beveland als **Waardevol Cultuurlandschap (WCL)** . Gedurende de afgelopen 5 jaar heeft dit geleid tot inzet van ca.f 1 miljoen extra rijksgeld per jaar als cofinanciering van vele projecten, die bijdragen aan de kwaliteit en de verweving van functies in het cultuurlandschap.

Bovengenoemde wettelijke basisbescherming (**"behoud"**) en actief stimuleringsbeleid (**"ontwikkeling"**) vullen elkaar wel aan, maar zijn fundamenteel verschillend van karakter. Het zijn twee onmisbare pijlers, waarop het provinciale natuur- en landschapsbeleid rust.
Zonder gebiedsdekkende en voor een ieder bindende wettelijke basisbescherming zou er inmiddels nog maar bar weinig natuur en landschap in Zeeland resten. Zonder actief stimuleringsbeleid zou de kwaliteit van de bestaande gebieden achteruit hollen en zouden er geen nieuwe natuur- en landschapswaarden ontwikkeld worden.

Provincie Zeeland
Waterhuishoudingsplan 2001-2006 Ontwerp
Samen Slim met Water
Provincie Zeeland

Provincie Zeeland
Milieubeleidsplan 2001-2006 ontwerp
Groen licht
Provincie Zeeland

11

Ontwikkelingen

Trefwoorden voor het Zeeuwse natuur- en landschapsbeleid in de komende jaren zijn **continuïteit en betrouwbaarheid** enerzijds en **verbreding en vernieuwing** anderzijds.
Veel beleid staat goed op de rails en is het waard om voortgezet te worden. Daarnaast zijn er diverse maatschappelijke ontwikkelingen die van invloed zijn op de positie van natuur en landschap. Ook bieden nieuw wettelijk instrumentarium en nieuwe budgetten nieuwe kansen.

Voor het groene beleid van de provincie Zeeland zijn o.a. de volgende ontwikkelingen van belang:

- De decentralisatie van de uitvoering van het groene beleid van ministerie van LNV naar de provincies maakt op onderdelen een verdere beleidsuitwerking noodzakelijk. Dit betreft met name de Flora- en Faunawet, die na formele inwerkingtreding het vertrekpunt zal vormen van het nieuwe provinciale fauna/jachtbeleid en de provinciale soortenbescherming.
- Op internationaal niveau (Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn) en op nationaal niveau (Natuurbeschermingswet) zullen meer natuurgebieden aangewezen worden en nadere bescherming krijgen. Dit betekent voor de provincie meer uitvoeringstaken en extra zorg voor een zorgvuldige afstemming met overige belangen.
- Nu het compensatiebeginsel formeel is vastgelegd (Streekplan Zeeland) zullen onvermijdelijke aantastingen van natuur en landschap volwaardig gecompenseerd moeten worden.
- In de nieuwe rijksnota NBL-21 ("Natuur voor mensen, mensen voor natuur") ligt het accent op vermaatschappelijking (mensennatuur) en verbreding (natuur, water, milieu). Naast voortzetting van het EHS-beleid komt er een EHS+ in beeld, met daarbij twee nieuwe instrumenten: robuuste verbindingszones, waaronder de "natte as", en een groen-blauwe kwaliteitsimpuls voor het buitengebied. Door de provincie moet dit concreet uitgewerkt worden.
- Als uitwerking van het nieuwe Programma Beheer dient de provincie in een nieuw Gebiedsplan Zeeland niet alleen aan te geven **waar** nieuwe natuur dient te komen (cf. Zeeuwse uitwerking Natuurbeleidsplan), maar ook **wat** voor een natuur (natuurdoeltypenkaart en de daarbij behorende natuurdoelpakketten). Tenslotte zal de provincie ook moeten vaststellen **wie** deze gebieden moet gaan inrichten en beheren: de natuurbeheerders of particulieren (agrarisch natuurbeheer).
- Naast de kwantiteit gaat het steeds meer om de kwaliteit. Nu het behoud en de uitbreiding van het areaal aan natuurgebieden goed op de rails staat, komt er steeds meer aandacht voor de kwaliteit van de natuur: het behoud van kritische en daardoor kwetsbare soorten en streekeigen natuur, o.a. door extra inrichting en door het realiseren van soortenbeschermingsprojecten.
- Modern natuurbeheer is meer natuur en minder beheer. Dus meer ruimte voor natuurlijke processen in robuuste natuurgebieden. Daarnaast ook de aanleg van een goed netwerk aan natte en droge ecologische verbindingszones en het opheffen van barrières ("ontsnippering").

Kluten.

- Een gezonde natuur kan alleen in een gezonde omgeving overleven. Natuurbeleid is daarmee onderdeel geworden van omgevingsbeleid met veel raakvlakken met het provinciale waterbeleid (Provinciaal Waterhuishoudingsplan) en milieubeleid (Provinciaal Milieubeleidsplan). Vanuit het natuurbeleid dienen dan ook concrete eisen geformuleerd te worden ten behoeve van het water- en milieubeleid vooral ter bestrijding van verdroging en vermesting.
- Natuur en landschap voorzien steeds meer in een maatschappelijke behoefte. Naast de traditionele “ecologische natuur” van de EHS leidt dit tot meer “maatschappelijk groen” in het buitengebied (“natuur voor mensen, mensen voor natuur”).
- Er is duidelijk sprake van een hernieuwde aandacht voor landschap: zowel het landschapsbehoud als ook landschappelijke vernieuwing. Daarnaast staat cultuurhistorie in de schijnwerpers. De nieuwe rijksnota Belvedere biedt ook voor de Zeeuwse cultuurhistorische hoofdstructuur nieuwe kansen.
- Na veel beleidsvoorbereiding krijgt logischerwijs de daadwerkelijke realisering steeds meer aandacht. Dit vraagt om een provinciale regie van de uitvoering.
- Het beleid moet de doelen duidelijk aangeven; bij de uitvoering draait het om meer maatwerk, flexibiliteit en resultaatgerichtheid. Bijvoorbeeld: landinrichting “nieuwe-stijl” op basis van een heldere projectnota en praktische uitvoeringsmodules.
- Na decennia van scheiding van functies in het buitengebied (restrictief beleid) breekt er weer een tijd aan van verweving (Nieuwe Economische Dragers, Vitaal Platteland). Dit betekent nieuwe economische bondgenootschappen.
- De uitvoering van natuur- en landschapsprojecten maakt steeds meer onderdeel uit van integrale gebiedsgerichte projecten. Dit betekent meer afstemming, extra aandacht voor cofinanciering en het benutten van win-winsituaties enerzijds en het voorkomen van bureaucratie en bestuurlijke stroperigheid anderzijds.
- Nieuwe combinaties van functies betekenen ook nieuwe beheerders in de groene ruimte: natuur op en rond de boerderij, groene recreatielandschappen (Kust in Kleuren) en landschapscampings, landschappelijke bedrijfsterreinen, natuurvriendelijke oevers, etc. Naast de bekende natuurorganisaties komen ook steeds meer particulieren, recreatieondernemers en boeren als beheerder in beeld.
- Nieuwe rode functies (wonen, werken, recreatie en verkeer) leiden - los van formele compensatie in geval van verlies aan bestaande natuurwaarden - steeds meer tot extra investeringen in de groene leefomgeving. Dit kan door natuurontwikkeling en bosaanleg in de directe nabijheid, dan wel door een financiële bijdrage aan het groene beleid. Het principe van “rood voor groen” raakt steeds meer ingeburgerd en kent inmiddels ook in Zeeland al zijn eerste formele uitwerkingen (Streekplan).
- De financiering van het natuurbeleid is de afgelopen jaren met name in relatie tot het ministerie van LNV en de andere provincies steeds doorwrochter en complexer geworden (1e en 2e fase Relatienota-aankopen, convenantsleningen, IMP/PMP, DI-gelden, etc). Vereenvoudiging van de groene financiën dient ook voor niet-ingewijden de materie weer toegankelijk te maken.
- Rijk en provincies zijn het eens geworden over een nieuw sturingsmodel, waarbij er sprake is van een meerjarige planning van diverse geldstromen voor het landelijke gebied.
- Er komen steeds meer potentiële budgetten voor het groene beleid (decentralisatiebudgetten, natuurcompensatie, “rood voor groen”, plattelandsvernieuwing, etc). Dit vraagt om aanpassing van de reserve Natuurbescherming, mede in relatie tot het Milieufonds, extra aandacht voor cofinanciering en om een goede provinciale programmering.

Tien actiepunten voor een groen Zeeland

1 Zeeuwse Ecologische Hoofdstructuur

2 Natuurherstel Westerschelde

3 Ecologische verbindingszones

4 Soortenbescherming

5 Agrarisch natuurbeheer

6 Provinciaal faunabeleid

7 Nieuwe aanwijzingen Natuurbeschermingswet

8 Natuur en water

9 Mens en natuur

10 Landschap

Natuurontwikkeling bij Schelphoek (Schouwen).

Natuurmonument Kop van Schouwen.

Actiepunt 1

Zeeuwse Ecologische Hoofdstructuur (EHS)

Hoofddoelstelling van het Zeeuwse natuurbeleid is een snelle realisering van de Zeeuwse Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Na de voortvarende begrenzing van het Natuurbeleidsplan in Zeeland draait het nu om grondverwerving en inrichting. Alhoewel de uitvoering tot nu toe goed loopt, blijft een maximale inspanning om kansen te benutten geboden. Het wordt immers steeds moeilijker om op de juiste locatie grond voor natuurontwikkeling te verwerven. Een stijgende grondprijs, lokaal minder mobiliteit en een grotere concurrentie op de grondmarkt spelen een rol. Daarnaast zijn de makkelijkst te verwerven gronden inmiddels al aangekocht en gaat het nu om percelen die minder makkelijk aan de agrarische bedrijfsvoering te onttrekken zijn, zoals huiskavels.
Uit alle evaluaties blijkt, dat er met name behoefte is aan grote, aaneengesloten natuurgebieden met zo mogelijk een eigen waterhuishouding. Dit pleit temeer voor extra inspanningen om tot afronding van natuurgebieden te komen.
Een actief aankoopbeleid (via het Bureau Beheer Landbouwgronden) blijft dan ook onverminderd noodzakelijk, waarbij steeds meer maatwerk geleverd zal moeten worden. Extra flankerend beleid voor bedrijfsbeëindiging en -verplaatsing, kavelruil en verschillende vormen van landinrichting zullen hierbij ingezet moeten worden, inclusief de daarvoor benodigde extra financiën.

Daarnaast zal de concrete invulling van de natuur van de Zeeuwse EHS in het op te stellen Gebiedsplan Zeeland vastgelegd worden (natuurdoeltypenkaart).
Gezien het landelijke beeld uit de Natuurverkenning en de Toestand van de Zeeuwse Natuur dient hierbij het uitgangspunt te zijn het realiseren van maximale kwaliteit: echte Zeeuwse natuur, die van (inter)nationaal belang is.
Dus: natuur op de grens van nat en droog, van zout en zoet, in de binnenduinrand, langs de Deltawateren, in de Oudlandreservaten, langs de kreken.
Als je iets doet moet je het goed doen, zeker als het in principe een eenmalige operatie is, zoals de aanleg van de Zeeuwse EHS. Dit betekent dat de provincie ambitieuze natuurontwikkelingsplannen opstelt en, samen met de Dienst Landelijk Gebied en de toekomstige beheerders, zorg draagt voor een voortvarende uitvoering. Naast de reguliere middelen voor het NBP (op basis van het nieuwe Programma Beheer) zal, indien een goede inrichting dat vereist, van provinciewege gezocht worden naar cofinanciering en zullen desgewenst de hiervoor bedoelde extra eigen middelen uit de reserve natuurbescherming ingezet worden.
Daarnaast biedt het nieuwe rijksbeleid van NBL-21 ("Natuur voor mensen, mensen voor natuur") extra instrumenten: robuuste verbindingszones, waaronder de "natte as" en een groen-blauwe dooradering van het buitengebied.
Het Deltagebied is onderdeel geworden van de natte as, die dwars door Nederland moerasgebieden aaneen gaat smeden. Dit biedt mogelijkheden voor ontsnippering van de natuur in de Delta door het herstellen van ecologische relaties tussen de afzonderlijke Deltawateren en, binnen de afzonderlijke Deltawateren, tussen binnendijks en buitendijks. Op provinciaal niveau zal dit concreet uitgewerkt worden.
Daarnaast kan door het uitwerken van de "groen-blauwe" dooradering van het Zeeuwse buitengebied in (proef)projecten de totale kwaliteit van natuur, landschap en milieu verbeterd worden.

De natuur kan alleen maar gedijen in een gezonde omgeving. Vanuit de diverse streefbeelden zullen specifieke eisen gesteld worden aan de waterhuishouding en de milieukwaliteit. Bij de uitvoering van de integrale gebiedsgerichte projecten dient de gewenste kwaliteit van de natuurlijke leefomgeving uitgangspunt te zijn.

Trefwoorden: snelle realisering EHS, actief aankoopbeleid, extra flankerend beleid, Gebiedsplan Zeeland, natuurdoeltypenkaart, ambitieuze natuurontwikkelingsplannen, uitwerking "natte as", proefprojecten groen-blauwe dooradering.

Westerschelde, platen van Valkenisse.

Natuurontwikkelingsproject Rammekensduinen.

Actiepunt 2

Natuurherstel Westerschelde

Na alle commotie rond de natuurcompensatie-Westerschelde ("ontpoldering") is door alle overheden nadrukkelijk gekozen voor een bestuurlijk compromis, dat vastgelegd is in de Bestuursovereenkomst. Naast enkele buitendijkse maatregelen is er gekozen om de natuurcompensatie grotendeels binnendijks plaats te laten vinden, ondanks het feit dat de directe relatie met de Westerschelde dan uiteraard minder is.

Rijkswaterstaat is verantwoordelijk voor de buitendijkse projecten (cat. A, f 17 miljoen). De provincie is eerstverantwoordelijke voor de binnendijkse projecten: extra natuurontwikkeling op vier locaties direct langs de Westerschelde (cat.B, f 19 miljoen) en een extra kwaliteitsimpuls voor NBP-gebieden dan wel krekenherstel (cat.C, f 30 miljoen).
Gegeven de besluitvorming is het momenteel weinig productief om te constateren dat de directe relatie met de Westerschelde niet optimaal is.
Gezien de provinciale verantwoordelijkheid zal er gestreefd worden naar een zo snel mogelijke realisering van de binnendijkse taakstelling.
Alle voorbereidingen hiervoor zijn getroffen. Momenteel loopt de daadwerkelijke uitvoering: via jaarprogramma's met concrete projecten.
Net als bij de Zeeuwse uitwerking van het NBP zullen ook hier alle mogelijkheden benut worden voor actieve grondverwerving, inclusief de inzet van extra flankerend beleid. Daarnaast zullen bij de inrichting de extra middelen van de natuurcompensatie-Westerschelde ingezet worden om vooral natte en waar mogelijk zilte natuurwaarden te realiseren, wat vanwege het extra grondverzet relatief kostbaar is.
Naast zo veel mogelijk doen wat al afgesproken is, wordt gezocht naar extra projecten ("Plan Tureluur-2"). De voortgang van het totale compensatieproject wordt nauwlettend gevolgd. In de bestuursovereenkomst is een tussentijdse evaluatie na drie jaar voorzien. Dat is het geëigende moment om formeel vast te stellen of de plannen gewijzigd moeten worden, dan wel met nieuwe projecten uitgebreid, conform de ruimte die de minister daarvoor geboden heeft.

Trefwoorden: snelle realisering projecten bestuursovereenkomst, extra inrichtingsmaatregelen voor natte natuur, nieuwe binnendijkse projecten.

Natuurontwikkelingsproject Rammekensduinen.

Natte ecologische verbindingszone langs het Isabellakanaal.

Toldijk (gem. Goes)

Actiepunt 3

Ecologische verbindingszones

Hoe groter het natuurgebied, des te beter de kwaliteit, zo blijkt uit evaluaties en onderzoek. Ook bijzondere en kwetsbare soorten krijgen dan een kans. Tegelijkertijd is het lang niet altijd mogelijk in ons krap bemeten land om tot forse natuurgebieden te komen.
Dit probleem kan deels opgelost worden door de bestaande natuurgebieden onderling te verbinden en op die manier te komen tot een "groen netwerk". Natte en droge ecologische verbindingszones maken uitwisseling tussen deelgebieden mogelijk, waarmee de kans op verdwijnen van locale populaties afneemt. Ook het actief wegnemen van barrières ("ontsnipperen") door specifieke voorzieningen aan te leggen op het kruispunt van wegen en ecologische verbindingszones hoort hierbij. Zeker nu de uitbouw van de bestaande natuurgebieden tot nieuwe kerngebieden gestalte krijgt via natuurontwikkeling, verdient de onderlinge samenhang extra aandacht.

In de provinciale **Nota natte ecologische verbindingszones** is aangegeven, waar natuurvriendelijke oevers langs waterlopen noodzakelijk zijn. Vooral binnen landinrichtingsprojecten worden deze planmatig op diverse plaatsen in de provincie aangelegd door de waterschappen, die een trekkersrol hebben voor dit beleid.
Uitbreiding en verdichting van dit groen/blauwe netwerk is gewenst. Daarnaast geldt met name ook hier weer, dat plannen mooi zijn maar dat het natuurlijk aankomt op de daadwerkelijke realisatie. Daarbij is vooral de grondverwerving buiten landinrichting een groot probleem. Inzet van extra middelen en instrumentarium dient de komende jaren de aanleg van kwalitatief volwaardige natte ecologische verbindingszones te garanderen. Overigens is hiermee niet alleen de "ecologische ontsnippering" gediend. Een natuurvriendelijke oever heeft nog enkele andere voordelen: extra natuur ter plekke, ruimte voor waterberging, minder onderhoud, een milieubuffer tussen akker en watergang en een verfraaiing van het landschap door de brede rietkragen. Redenen te over om via het provinciale water- en natuurbeleid de aanleg ervan maximaal te bevorderen. Hierbij hebben de waterschappen nadrukkelijk het voortouw. Mogelijk zal op niet al te lange termijn de discussie rond o.a. spuitvrije zones, waterberging, cross-compliance en akkerrandenbeheer leiden tot nieuw instrumentarium, waarmee een gecombineerde doelstelling voor natuurvriendelijke oevers voor Zeeland uitgewerkt kan worden.
Daarnaast zijn er nog de **droge verbindingszones** . Deze hoeven niet meer aangelegd te worden, omdat ze al bestaan in de vorm van wegbermen, binnendijken en akkerranden. Goed onderhoud en beheer zijn hier de trefwoorden.
Langs provinciale en rijkswegen is het ecologische **wegberm - beheer** al jaren gangbaar, met de nodige positieve resultaten voor plant en dier. Langs de polderwegen is er op dit terrein nog veel winst te behalen. Ook hier geldt weer dat hiermee niet alleen de ecologische verbindingen gediend zijn, maar dat er op termijn ook minder onderhoud nodig is, terwijl het landschap er flink op vooruit gaat.

Specifiek Zeeuws zijn natuurlijk de vele **binnendijken** . Zij vormen de cultuurhistorische ruggengraat van Zeeland en herbergen tegelijkertijd unieke natuurwaarden ("bloemdijken"). Door hun uitgestrektheid vormen de binnendijken effectieve droge verbindingszones tussen de diverse aangrenzende natuur- en bosgebieden. Een deel van de dijken is beplant en heeft een belangrijke landschappelijke functie. Op open grasland- en hooilanddijken komt een zeer bijzondere vegetatie voor.
Daarnaast zijn er echter steeds meer dijken die, doordat het traditionele gebruik verdwenen is, inmiddels sterk verruigd zijn.
Gezien de grote potenties voor natuur en landschap dient via een "actieplan binnendijken" dit verval gekeerd te worden en de oude glorie in nieuwe gedaante hersteld te worden. Voor alle Zeeuwse binnendijken moet (per plangebied) een streefbeeld geformuleerd worden met het daarbij gewenste beheer. Vervolgens moet het achterstallig onderhoud in kaart gebracht worden. Hieruit kan de concrete taakstelling geformuleerd worden in de vorm van een concreet actieprogramma.
Met de vele beheerders (Nb-organisaties, Stichting Zeeuwse Schaapskudde, Stichting Landschapsbeheer Zeeland, milieucoöperaties, particulieren, boeren, gemeenten, waterschappen, etc. dienen sluitende afspraken over het vervolgbeheer gemaakt te worden. Vanuit de provincie zal deze hele operatie in gang gezet en begeleid worden. Daarnaast zullen (extra) provinciale middelen ingezet worden en zal de cofinanciering vanuit de diverse subsidieregelingen geregeld worden.
Al met al gezien de omvang en de complexiteit van de problematiek een niet geringe opgave, die vanwege het unieke belang van de vele Zeeuwse binnendijken voor natuur en landschap echter zeker de moeite waard is om structureel op te pakken.

Trefwoorden: aanleg natte ecologische verbindingszones, actieplan binnendijken.

Dwergsterns.

Rugstreeppad.

Vochtige duinvallei met vleeskleurige orchis.

Actiepunt 4

Soortenbescherming

"Algemene soorten nemen toe, bijzondere soorten gaan nog steeds achteruit", zo kan met de nodige nuances de toestand van de Nederlandse en de Zeeuwse natuur worden samengevat. Om deze trend om te buigen zijn specifieke, soortsgerichte maatregelen onontbeerlijk, los van de realisering van de Zeeuwse EHS, die uiteraard ook voor kwetsbare soorten enorm belangrijk is.

Soortenbescherming is allereerst gericht op het behoud van de biodiversiteit. Het is een noodmaatregel om het uitsterven van soorten te voorkomen. Immers: weg is weg en komt nooit meer terug.
Daarnaast zegt het voorkomen van de meest kritische soorten iets over de totale gesteldheid van natuur en milieu.
Een gezonde zeehondenpopulatie in de Deltawateren geeft aan dat het estuarium weer op orde komt en compleet is. Om van de otter in de Zeeuwsch-Vlaamse kreken nog maar te zwijgen, een perspectief dat nog ver weg lijkt.
Met kwaliteit als motto is een eigenstandig Zeeuws soortenbeleid dan ook op zijn plaats.
De afgelopen jaren zijn al verschillende projecten uitgevoerd of in gang gezet, zoals het omvangrijke project amfibieënputten in Zeeuwsch-Vlaanderen.

Desondanks is het gewenst om de Zeeuwse problematiek en de daarbij behorende acties eens systematisch in kaart te brengen in een Provinciale Nota Soortenbeleid.
Op rijksniveau worden voor de rodelijstsoorten landelijke soortenbeschermingplannen opgesteld. In Zeeland zullen de landelijke plannen voor de hier relevante soorten uitgewerkt worden in concrete provinciale actieplannen per soort.
Op grond van het Convenant Soortenbescherming van rijk en provincies is voor de uitvoering rijksgeld beschikbaar.
Aanvullend zullen provinciale middelen ingezet moeten worden, o.a. om de diverse mogelijkheden voor cofinanciering optimaal te benutten.

Soms zal aanvullend provinciaal beleid, gericht op wettelijke bescherming, noodzakelijk zijn in de vorm van het aanwijzen van een "beschermde leefomgeving", wat enigszins vergelijkbaar is met de al ingestelde rustgebieden voor zeehonden.
De nadruk zal echter liggen op doen: specifieke eenmalige inrichtingsmaatregelen (o.a. nestkasten, broedeilanden, keerwanten, veedrinkpoelen) en aangepast structureel beheer (o.a. plaggen, akkerrandbeheer, weidevogelbescherming).

Ter illustratie een aantal belangrijke Zeeuwse aandachtsoorten:

Zoutplanten op de schorren en in de inlagen en karrenvelden.
Duinvalleiplanten in de duinen en op de drooggevallen platen van de afgedamde Deltawateren.
Bloemdijkplanten (o.a. Ruige anjer, Zeeuws doornzaad) op de binnendijken.
Vlinders in de "bonte berm", langs binnendijken en in de duinen.
Muurplanten langs de kaden en op de muren van de Zeeuwse historische steden.
Amfibieën (Boomkikker, Rugstreeppad, Heikikker en Kamsalamander) in putten, kreken en duinmoerassen.
Reptielen (Zandhagedis, Levendbarende hagedis) op de binnendijken, in de duinen en in de dekzandgebieden.
Kustvogels ("kalegrondbroeders") langs de Noordzeekust en op de broedeilandjes in de inlagen.
Moerasvogels (Lepelaar, Roerdomp) in de afgedamde Deltawateren en in de rietkreken.
Patrijzen in de akkerranden.
Zeehonden in Ooster- en Westerschelde en Voordelta.

Trefwoorden: Provinciale Nota Soortenbeleid, actieplannen voor diverse soorten, specifieke inrichtingsmaatregelen.

Zeehond.

Boerderij te Heinkenszand.

Vrijwillige weidevogelbescherming.

Actiepunt 5

Agrarisch natuurbeheer

De klassieke tegenstelling tussen natuurbeschermers en boeren is al geruime tijd verleden tijd.
De maatschappij verandert, het poldermodel bloeit als nooit tevoren, de roep om kwaliteit, ook in het buitengebied, wordt steeds luider. Binnen de landbouw is er sprake van een cultuuromslag, waarbij de traditionele Zeeuwse boer verandert in een breed georiënteerde plattelandsondernemer.
Naast de gangbare producten leveren nu ook andere activiteiten inkomsten op, zoals recreatie, natuurbeheer en andere "nieuwe economische dragers".
Het agrarisch natuurbeheer als bron van neveninkomsten bestaat al vanaf het verschijnen van de Relatienota in 1975. Sindsdien is het uitgegroeid tot een enorm areaal aan beheersgebied (ca. 3000 ha.), waar jaarlijks forse budgetten in omgaan.
Hierbij is er een soort logische tweedeling ontstaan onder het motto "beheer door boeren waar mogelijk, beheer door natuurorganisaties waar nodig".
Binnen de EHS (de meer "woeste natuur") ligt het accent bij de natuurbeheerders, daarbuiten, - in het "witte gebied"- hebben de boeren het voortouw.
Deze tweedeling wordt in deze tijd van samenwerking overigens steeds minder absoluut, een ontwikkeling, die vanuit de provincie toegejuicht wordt.
De boeren verrichten steeds meer werkzaamheden binnen de natuurreservaten van de EHS, middels inscharing van vee, loonwerk en natuurpacht. Tegelijkertijd helpen de natuurbeheerders met hun specifieke kennis boeren, die op het eigen bedrijf met agrarisch natuurbeheer aan de slag willen.
Vanwege de gewenste plattelandsontwikkeling, maatschappelijk draagvlak en efficiency zal het agrarisch natuurbeheer waar mogelijk gestimuleerd worden.
Conform de provinciale Nota Agrarisch Natuurbeheer betekent dit doorgaan met wat al goed loopt (beheersovereenkomsten, bedrijfsnatuurplannen, vrijwillig weidevogelbeheer, onderhoud kleine landschapselementen) én vernieuwing en verbreding van het product. Voor de komende jaren betekent dit een toename van het akkerrandenbeheer, het instellen van ganzenopvanggebieden en meer landschapsonderhoud, o.a. op binnendijken.
Daarnaast biedt het Programma Beheer meer ruimte voor particulier natuurbeheer binnen de EHS. In het op te stellen provinciale Gebiedsplan Zeeland zullen hiervoor criteria en gebieden benoemd worden. De groei van het agrarisch natuurbeheer vereist een meer professionele aanpak, die vanuit de provincie met raad en daad bijgestaan zal worden.

Vanuit de georganiseerde landbouw wordt de Stichting Agrarisch Natuurbeheer Zeeland opgericht, die als koepel zal fungeren boven de bestaande en nog op te richten lokale milieucoöperaties. Het bevorderen van kennis, acquisitie, voorlichting en afstemming en het fungeren als centraal aanspreekpunt voor overheden en achterban behoren tot de taken van deze stichting.
Met rijksgeld vanuit het 3-jarige project "Kennisinfrastructuur" en met provinciale cofinanciering zal de oprichting en de beginfase van de Stichting Agrarisch Natuurbeheer Zeeland ondersteund worden. Daarnaast zal er een provinciaal uitvoeringsprogramma agrarisch natuurbeheer opgesteld worden, dat uitgevoerd wordt door alle betrokkenen (de Stichting Agrarisch Natuurbeheer, Stichting Landschapsbeheer Zeeland en de Dienst Landelijk Gebied) in overleg met de natuurbeheerders.

Trefwoorden: verdere uitbouw agrarisch/particulier natuurbeheer (ook binnen de EHS), ganzenopvanggebieden, landschapsonderhoud, kennisbevordering en één loketfunctie via Stichting Agrarisch Natuurbeheer Zeeland.

Rotganzen.

Actiepunt 6

Provinciaal faunabeleid

Sinds de Decentralisatie-Impuls is de uitvoering van het jachtbeleid een provinciale taak. De formele basis hiervoor is de recent vastgesteld Flora- en Faunawet (F&F-wet), die in werking treedt, zodra de minister de diverse AmvB's heeft afgerond. Dit betekent een nieuwe provinciale taak met relatief weinig beleidsruimte, maar wel met veel gevoelsmatige kanten. Jachtbeleid, of tegenwoordig wat breder, faunabeleid, kent immers verschillende aspecten en belangen, die deels haaks op elkaar staan.
De uitersten zijn aan de ene kant de plezierjacht (oogsten van het wild) en aan de andere kant de dierenbescherming (voorkomen dierenleed), beide gekenmerkt door veel emoties. Daartussen staan jacht ten behoeve van het natuurbeheer en jacht om onevenredige schade voor met name de landbouw te voorkomen. Hier geldt een meer zakelijke afweging, die echter zowel binnen kringen van natuurbeschermers als ook bij de boeren toch nog vaak aanleiding is tot felle discussies.
Daar komt bij dat de verschillende partijen soms de neiging vertonen om oneigenlijke argumenten te gebruiken, wat de helderheid van de discussie niet ten goede komt en nog meer olie op het vuur gooit.

Juist omdat zakelijke afwegingen en emotionele aspecten zo door elkaar lopen, is het gewenst om in een provinciale Nota Faunabeleid het rijksbeleid voor Zeeland concreet en helder uit te werken als basis voor een efficiënt vergunningstelsel. Hierbij is de beleidsruimte relatief klein: een sterk afwijkend provinciaal jachtbeleid zal direct ook financiële consequenties hebben, die niet ten laste van het Faunafonds gebracht kunnen worden. Afgezien van de wettelijke ruimte voor jacht (de bejaagbare wildsoorten van het rijksbeleid) zal vanuit het principe "neetenzij" een evenwichtig provinciaal faunabeleid geformuleerd worden, waarbij ongestoorde natuurlijke processen uitgangspunt zijn, maar er tegelijkertijd geen onevenredige schade mag optreden voor de landbouw.

Naast helderheid over het beleidskader zal het faunabeheer in de provincie gereorganiseerd moeten worden.
De diverse wildbeheerseenheden dienen omgevormd te worden tot een faunabeheerseenheid-Zeeland met een wat breder takenpakket en samenstelling. De bestaande wildbeheersplannen moeten omgezet worden in eveneens bredere faunabeheersplannen, die de basis vormen voor de provinciale vergunningverlening. De instelling van de faunabeheerseenheid en het vaststellen van de faunabeheersplannen vereisen provinciale goedkeuring.

Trefwoorden: Provinciale Nota Faunabeleid, oprichten faunabeheerseenheid, goedkeuren faunabeheersplannen

Ree.

Voordelta.

Grote sterns op de Hooge Platen in de Westerschelde.

Actiepunt 7

Nieuwe aanwijzingen Natuurbeschermingswet

Het natuurbeleid staat of valt met een goede wettelijke bescherming van de bestaande waarden. In de gebieden die al vallen onder de Natuurbeschermingswet, is aangetoond hoe effectief de extra bescherming is.
In Zeeland betreft het met name de duinen en de Deltawateren, die een categorie apart vormen wat betreft schaal en natuurlijkheid.
Gezien de meerwaarde van een Nb-wetaanwijzing is het dringend gewenst om de nog niet aangewezen essentiële Zeeuwse natuurgebieden zo snel mogelijk onder het regiem van de Nb-wet te brengen.
Dit betreft de resterende duingebieden (Zouten en Zoeten Haard, Banjaard, Zuidwest Walcheren), de Voordelta (procedure al gestart) en delen van de Westerschelde, de Grevelingen en het Veerse Meer, voor zover daar sprake is van een natuurfunctie.
Conform de nieuwe taakverdeling op basis van de Decentralisatie-Impuls wijst het rijk de gebieden formeel aan (mede op basis van provinciale advisering), waarna de provincie verantwoordelijk is voor de uitvoering, waaronder de handhaving. Bij nieuwe rijksaanwijzingen horen volgens het DI-accoord extra middelen voor de provinciale uitvoering.

Trefwoorden: aanwijzing resterende duingebieden en (delen van) Deltawateren, extra rijksgeld voor provinciale uitvoering.

Moeraswespenorchis in de Grevelingen.

Schor Krabbenkreek.

Bruintjeskreek.

Actiepunt 8

Natuur en water

Natuur in Zeeland is voor een groot deel natte natuur.

Buitendijks zijn de Voordelta en de Deltawateren natuurgebieden van internationale allure. Er is een grote variatie aan dynamiek (getij, gedempt getij en stagnant) en overgangszones (zout, brak, zoet). Door de uitvoering van de Deltawerken zijn er afzonderlijk compartimenten met harde grenzen ontstaan. Per Deltawater is het beleid, inclusief het natuurbeleid, vastgelegd in afzonderlijke beleidsplannen met daarbij functietoekenning en ruimtelijke zoneringen.
In de op te stellen Totaalvisie Deltawateren, onderdeel van "Thema's voor de toekomst", zullen de (ecologische) relaties tussen de afzonderlijke wateren de nodige aandacht krijgen, met daarbij een streven naar herstel van de oorspronkelijk geleidelijke overgangszones.
Naast de bestaande beleidsplannen kennen grote delen van de Zeeuwse wateren een internationale natuurstatus als Wetland en op grond van de Habitat- en Vogelrichtlijn.

Maar ook **binnendijks** bestaat de Zeeuwse natuur grotendeels uit natte natuur: de duinvalleien en binnenduinrand-moerassen, de karrevelden en inlagen langs de Deltawateren, de Oudlandreservaten en de kreken.
Een gezond watersysteem is dan ook een basisvoorwaarde voor de kwaliteit van de Zeeuwse natuur. Dit omvat zowel de kwantiteit (hoge peilen, natuurlijk peilregime in zomer en winter) als ook de kwaliteit (zuiver zoet, brak of zilt water). Robuuste, veerkrachtige watersystemen, liefst met een eenduidige ecologische functie zijn dan de trefwoorden.
"Hoe groter het natuurgebied, des te meer kans op een eigen waterhuishouding" is een belangrijke overweging geweest bij de Zeeuwse uitwerking van het Natuurbeleidsplan. Bij de realisatie van de EHS dient dan ook een gelijktijdige aanpassing van een voortaan op de nieuwe natuurfunctie gerichte waterhuishouding speerpunt van de uitvoering te zijn. Een goed voorbeeld hiervan is de realisering van het grootschalige brakwatermoeras langs de zuidkust van Schouwen ("Plan Tureluur") via het landinrichtingsproject Schouwen-Oost.
Maar niet overal is scheiding van functies mogelijk tussen landbouw en natuur. In Zeeuwsch-Vlaanderen bijvoorbeeld maken veel kreken onderdeel uit van het totale afwateringssysteem. In dat geval dienen beide belangen bij besluiten over peilen en maatregelen op een evenwichtige wijze afgewogen te worden . Daarnaast kan per deelgebied bezien worden of specifieke locale voorzieningen (stuwtjes, bemaling, e.d.) mogelijk zijn om aan de tegengestelde wensen althans gedeeltelijk tegemoet te komen.
Uit de natuurstreefbeelden, die in het Gebiedsplan Zeeland vastgelegd worden, kan de vraag in de richting van het waterbeheer afgeleid worden. Deze zal in het Provinciale Waterhuishoudingsplan opgenomen worden. Omgekeerd zal uiteraard in specifieke situaties het streefbeeld noodgedwongen rekening moeten houden met soms onontkoombare beperkingen vanuit het watersysteem. Mede op basis van de waterkansenkaarten uit het nieuwe Provinciale Waterhuishoudingsplan (PWHP) zal een optimale afstemming van natuurdoelen en waterbeheer nagestreefd worden. In een aantal gevallen zal dit kunnen leiden tot aanpassing van de begrenzing van de nieuwe natuurgebieden.
Bij de uitvoering van de natuurontwikkeling in Zeeland zullen om echte kwaliteit te krijgen vaak extra middelen ingezet moeten worden om met name natte natuur te realiseren. De inzet van compensatiegelden-Westerschelde is hierbij in een aantal gebieden mogelijk.

Trefwoorden: bijdrage aan Totaalvisie Deltawateren, natuurgericht waterbeheer binnen EHS, extra inrichting voor natte natuur .

Stuwtje op de Vroongronden van Schouwen.

Middelburg.

Actiepunt 9

Mens en natuur

"Natuur voor mensen, mensen voor natuur" is tegenwoordig het motto.
Dat is wel eens anders geweest. In aanvang was de natuurbescherming tamelijk mensvijandig. Vanuit een sterk romantisch beeld van de "woeste" natuur stond natuurbehoud dikwijls gelijk aan een hek eromheen en verder van afblijven. In de praktijk blijkt dit, als je het al zou willen, alleen maar te werken bij zeer omvangrijke natuurgebieden, die een compleet ecosysteem herbergen, dus bijvoorbeeld inclusief de grote roofdieren.
Er moet ruimte zijn voor natuurlijke processen, waaronder een eigen waterhuishouding. Deze situatie doet zich nergens meer voor, ondanks het feit dat juist Zeeland met zijn duinen en Deltawateren, nationaal gezien hoog scoort op nog tamelijk natuurlijke systemen ("begeleid natuurlijk").
Wat voor natuur werd gehouden, de vroongronden, de bloemdijken, de ganzen en weidevogels, bleken de onbedoelde neveneffecten te zijn van een vaak eeuwenlang uitgeoefende extensieve landbouw.
Hier de natuur zijn gang laten gaan door de mensen eruit te jagen en de zaak op zijn beloop te laten, levert in plaats van paradijselijke toestanden vooral veel brandnetels op.
De natuur in onze contreien is dus grotendeels onderdeel van halfnatuurlijke landschappen. Actief (agrarisch) natuurbeheer blijkt in die gebieden een noodzakelijke opvolger te zijn van de inmiddels verdwenen extensieve landbouw.
En met deze constatering wordt het natuurbehoud uiteraard al een stuk minder mensonvriendelijk.
Een natuurgebied is niet langer identiek met ondoordringbaar prikkeldraad. Inmiddels is ca 90 % van alle Nederlandse natuurgebieden opengesteld voor publiek, slechts waar betreding vanuit kritische natuurdoelen (kwetsbare begroeiing, vogelconcentraties, zeehonden) bezwaarlijk is, is een terughoudende opstelling geboden.
Het is dus tegenwoordig inderdaad "natuur voor mensen, mensen voor natuur".
En die natuur blijkt niet alleen ver weg te bestaan maar is ook te vinden in de directe omgeving. Natuur in de stad, in de eigen tuin, het park, op de muren van oude gebouwen en kaden, het bolwerk, het dorpsbos. Er valt op loopafstand veel te beleven en met wat extra aandacht voor een goed beheer is er nog veel meer van te maken (bijvoorbeeld: ecologische stadsparken).
Dit geldt temeer als de omgang met de natuur berust op kennis en inzicht. Natuureducatie draagt hier sterk aan bij: van natuur rond huis tot excursies in het Verdronken Land van Saeftinghe. In de nieuwe provinciale Nota Natuur- en Milieueducatie zal het belang van ecologisch denken en handelen onderstreept worden met inachtname van de daarvoor noodzakelijk financiële middelen.
Het begrip "natuur voor mensen" kan dus breed opgevat worden. Het betreft het hele scala aan groen: tuin en stadspark, recreatiebos en speelwei, maar ook "woeste natuur" om in te mountainbiken, te kanoën of met een huifkar door te trekken. Toegankelijkheid, routestructuren en bereikbaarheid zijn wat de recreatie betreft de kernbegrippen.
Naast de ecologische natuur van de EHS, gericht op echt natuurbehoud en biodiversiteit, is er veel behoefte aan maatschappelijk groen op korte afstand, snel te bereiken vanuit de woonplaats of vanaf de camping (m.n. in de kustgebieden). Recreatienatuur in het buitengebied is dan ook vaak meer "landschap" dan "natuur" en kent vele verschijningsvormen, die relatief makkelijk te realiseren zijn met bosaanleg en landschapsbouw.
De combinatie natuur en recreatie kent dus twee sporen. Recreatief medegebruik waar mogelijk in de natuurreservaten van de EHS en groene recreatie in het "witte gebied" in de daarvoor aangelegde recreatielandschappen en via routes voor wandelen, fietsen, paardrijden en kanoën in het agrarische gebied.

DE WEELKENS

Gezien de huidige maatschappelijke behoefte aan een groene omgeving voor wonen, werken en recreëren vertegenwoordigen natuur en landschap onderhand een duidelijke economische waarde. Een landschappelijke omgeving maakt het huis meer waard, groene bedrijfsterreinen hebben meer uitstraling en recreatie in het groen scoort hoog bij de toerist.
Zoals een projectadviseur het verwoordde: "de beste economische investering is momenteel een aanwijzing als Nationaal Park".

De inmiddels gewaardeerde koppeling van ecologie en economie biedt dan ook nieuwe kansen voor inrichting en beheer.
Via het principe "rood voor groen" gaan recreatieondernemers investeren in natuurontwikkeling en landschapsbouw en komen vervolgens ook als eindbeheerder in beeld. Kleinschalig bij een landschapscamping, een boerenboscamping of een landgoed nieuwe-stijl, grootschalig bij een project als "Kust in Kleuren" in West Zeeuwsch-Vlaanderen, waar gestreefd wordt naar een groen-recreatief duinlandschap van ca 700 ha.

Of in vergelijkbare initiatieven als "de Tuin van Zeeland" waarbij, aansluitend aan het landgoed Ter Hooge, het oorspronkelijke Walcherse landschap gereconstrueerd wordt als uitloopgebied voor Middelburg.
Zeker in een recreatieprovincie als Zeeland met veel groene kwaliteit en omringd door een hoefijzer van steden liggen hier nog tal van onbenutte mogelijkheden.

Nieuwe groene recreatieprojecten dienen dan ook gestimuleerd te worden. Voor de realisering biedt een gebiedsgericht project en landinrichting nieuwe-stijl de beste mogelijkheden (Veerse Meer, Schouwen-West, Kust West Zeeuwsch-Vlaanderen).

Trefwoorden: recreatief medegebruik EHS waar mogelijk, natuur in de stad, recreatieve ontsluiting van het landbouwgebied, aanleg nieuwe groene recreatielandschappen bij de stad en langs de kust, investeringen en beheer door (recreatie)ondernemers.

Clethemspolder: proefproject "Kust in kleuren".

Oudland van de Kapelse Moer

Spuikanaal bij Bath.

Actiepunt 10

Landschap

Praten over landschap eindigt dikwijls al snel in een grote spraakverwarring. De een heeft het over bomen op de dijk, nummer twee denkt aan zijn geliefde camping en een derde ziet visionaire hoogbouw voor zich. En iedereen heeft daarbij een mening over mooi of lelijk. Net als het weer is landschap iets heel fundamenteels: het is onze dagelijkse leefomgeving. Dat verklaart vermoedelijk ook, dat met een zekere regelmaat het landschappelijke debat weer oplaait en landschapsbeleid weer in de aandacht komt.
Zo ook in Zeeland, waarbij de vrees voor nivellering van het authentieke Zeeuwse landschap èn de roep om een nieuwe Zeeuwse beeldkwaliteit beiden een rol spelen. En daarmee zijn ook precies de twee kanten van het landschapsbeleid aangeduid: **behoud** en **ontwikkeling** .

Landschapsbehoud is geboden in gebieden, waar nog veel authentieks bewaard is gebleven: open poelgebieden, gave Oudlandreservaten, inlagen en karrenvelden, kleinschalige dijkenlandschappen. Gebieden, waarin het menselijk gebruik vanouds sterk verbonden is met natuurlijke gegevenheden als hoogteligging, zout en zoet, en de eeuwige dreiging van de zee.
Naast tal van daarmee samenhangende aardkundige en ecologische waarden (kreken en welen, inlagen en karrenvelden, "hollebollig grasland") is er een schat aan cultuurhistorie te vinden: van authentieke wegelingen tot monumentale schuren en kerken.
Het Zeeuwse landschap heeft ondanks de vervlakking en nivellering nog steeds een zeer bijzondere kwaliteit met zijn openheid en weidsheid ("het Zeeuwse licht"). Het beleid voorziet al in een zekere mate van bescherming, o.a. via streekplan en bestemmingsplannen, gemeentelijke landschapsbeleidsplannen, beschermde stads- en dorpsgezichten, aanwijzing als Waardevol Cultuurlandschap en toepassing van de Natuurbeschermingswet. Toch blijkt bij de belangenafweging het landschappelijk belang vaak het onderspit te delven, omdat het als te vaag ervaren wordt of te vanzelfsprekend en dus niet belangrijk ("er zijn toch zoveel binnendijken").

Het is dan ook puur vanuit de behoudstrategie gewenst om de wezenlijke landschappelijke kwaliteiten en gebieden van Zeeland zo concreet mogelijk te beschrijven en consensus te bereiken over een keiharde formele bescherming ervan, voorzover die nog niet is geregeld. Dit omvat alle nog gave (halfnatuurlijke) cultuurlandschappen en elementen, met naast de groene kwaliteiten ook nadrukkelijk de cultuurhistorische en archeologische waarden.
Naast wettelijke bescherming is een breed scala aan actief beheer nodig: onderhoud en herstel van beplanting, restauratie van gebouwen, reconstructie van forten en schansen, herstel van afgegraven binnendijken, etc.

Naast alles wat er op dit gebied al gebeurt is een extra inzet van middelen voor het onderhoud en het herstel van de Zeeuwse Cultuurhistorische Hoofdstructuur (de CHS) noodzakelijk. Hierbij kan tevens gebruik gemaakt worden van de nieuwe rijksmiddelen van de nota Belvedere.
Daarnaast is het opstellen van een totaalvisie voor de eigen beplantingen langs de provinciale wegen en waterlopen gewenst, op basis waarvan voortaan per bestek planmatig herstel en onderhoud kan worden uitgevoerd. Dit naar analogie van de Groenstructuurvisie van het Waterschap Zeeuwse Eilanden.

Landschapsontwikkeling nabij de Vlaketunnel.

Naast behoud van het nog gave is er behoefte aan **ontwikkeling** van geheel nieuwe landschappelijke kwaliteit: een herkenbaar nieuw Zeeuws gezicht. De wereld staat niet stil, een landschap is nooit af. Er verschijnen steeds nieuwe zaken in het buitengebied: windmolens, glastuinbouw, zendmasten, etc. Of het landschap gaat helemaal ondersteboven, zoals bij nieuwe woonwijken, industrieterreinen, recreatieconcentraties. Het is dan zaak om te streven naar nieuwe functionele landschappen, die door hun schaal en vormgeving nu én in de toekomst ook weer als karakteristiek ervaren worden.
De uiteindelijke landschappelijke kwaliteit is dan niet de toevallige resultante van alles wat er gebeurt, maar het resultaat van permanente aandacht gedurende de hele planning, ontwerp en uitvoering.

In Zeeland betreft dit alle gebieden waar op grote schaal functiewijziging aan de orde is: de recreatielandschappen langs de kust (Schouwen-west, Walcheren 2000+, Kust in Kleuren in Zeeuwsch-Vlaanderen), de stadsranden, de zeehavengebieden (Sloerand, Kanaalzone inclusief Braakman), en wellicht aanzienlijke delen van de polder, waar de "Nieuwe Economische Dragers" het traditionele landbouwareaal geleidelijk aan een ander gezicht kunnen gaan geven.

Voor de uitvoering van het landschapsbeleid (zowel behoud als ontwikkeling) is een heel scala aan middelen beschikbaar, zoals het Programma Beheer, Vitaal platteland en Europese fondsen. Veelal zal er sprake zijn van cofinanciering en een gebiedsgerichte aanpak.
De provincie zal een eigen landschapsbeleid formuleren, mede op basis van een voorzet vanuit de Zeeuwse natuur- en milieuorganisaties.

Trefwoorden: strikte wettelijke bescherming resterende landschapswaarden, actief beheer (m.n. cultuurhistorie), Provinciaal Groenstructuurplan, landschapsontwikkeling m.n. in kustgebieden, formuleren nieuw Zeeuws landschapsbeleid.

Fort Nassau te Retranchement.

Landschapscamping bij Zonnemaire.

Akkerrandenbeheer

Financiën

Met het volwassen worden van het natuurbeleid is ook de omvang van de natuurbudgetten gestaag gegroeid. Daarnaast zijn door de verbreding van het groene beleid ook andere geldstromen in beeld gekomen om binnen gebiedsgerichte projecten doelstellingen van natuur en landschap te realiseren.

Voor de grondverwerving van de Zeeuwse EHS geldt een complex stelsel afspraken tussen de gezamenlijke provincies (IPO) en het ministerie van LNV.

In het Structuurschema Groene Ruimte (SGR, 1993) is de totale groene aankoopbehoefte aangegeven en is een rijksbudget hiervoor gereserveerd. Reeds toen al is opgemerkt, dat dit bedrag tekort zou schieten. Sindsdien zijn de grondprijzen sterk gestegen, zonder dat het structurele aankoopbudget is aangepast. Desondanks is tot nu toe het vastlopen van de grondverwerving voorkomen door adhoc-oplossingen van rijk en provincies. Per kabinetsperiode dan wel begrotingsjaar heeft het rijk incidenteel extra geld beschikbaar gesteld om de ergste knelpunten op te lossen.
Daarnaast hebben de provincies conform het Convenant LNV-IPO op grote schaal Groenfondsleningen afgesloten op basis van de 25 miljoen aan provinciale aankoopgelden voor het NBP (de **"convenantsgelden"**).
Hiermee is gedurende de afgelopen jaren het structurele tekort van het SGR minder zichtbaar geweest. In 2001 zal dit echter in volle omvang weer zichtbaar worden, aangezien in 2000 de provincies voor het laatst kunnen lenen op grond van de convenantsgelden.

Er zullen derhalve nieuwe afspraken tussen LNV en IPO gemaakt moeten worden, waarbij de primaire verantwoordelijkheid van het rijk voor de realisering van het totale groene beleid van het SGR (landinrichting, Natuurbeleidsplan) voorop staat.
Hierbij zal een eenvoudig en doorzichtig financieringsstelsel vastgelegd moeten worden ter vervanging van het huidige ingewikkelde bouwwerk.

Ook op provinciaal niveau is er enige herordening opgetreden. Binnen de **Reserve Natuurbescherming** zijn drie categorieën te onderscheiden:

1. Traditionele eigen middelen, die met name bedoeld zijn voor het provinciale aandeel in aankoop en inrichting van de EHS conform het vastgestelde beleid (Nota veiligstelling natuurgebieden, Zeeuwse uitwerking NBP).

2. Kwaliteitsimpuls natuurontwikkeling (vanaf 2000 jaarlijks f 1 miljoen), gericht op meer natuurkwaliteit in brede zin (extra geld voor inrichting, flankerend beleid, nieuwe initiatieven, etc).

3. Compensatiegelden en bijdragen "rood voor groen", die strikt gelabeld zijn aan een specifieke bestemming. Bijv: f 49 miljoen natuurcompensatie Westerschelde, f 2 miljoen van Zeeland Seaports voor de versnelling van de bos- en natuurontwikkeling in de Braakman.

Daarnaast vindt er een **samenvoeging** plaats van de **Reserve Natuur Nb-fonds** en het **Milieufonds** tot een nieuwe **Reserve Natuur en Milieu** met de daarbij behorende categorieën en criteria.
Op grond van het Programma Beheer zal de bestaande budgetfinancieringsovereenkomst met de **Stichting het Zeeuwse Landschap** vervangen worden door een **nieuwe prestatieafspraak** .

Tenslotte zal ter realisering van het provinciale natuur- en landschapsbeleid zoveel mogelijk een beroep gedaan worden op andere geldstromen, al dan niet in de vorm van cofinanciering. Dit geldt met name voor de Europese geldstromen (o.a. via Vitaal Platteland).
Juist doordat het groene beleid zich verbreedt (water, milieu) en meer raakvlakken krijgt met andere beleidsvelden (landbouw, recreatie, wonen, werken, verkeer) neemt de kans op extra middelen toe.

Voor de komende tijd is dat o.a. de koppeling met waterberging en -conservering, buffers rond industriegebieden, etc.
Ook het **principe "rood voor groen"** kan een stimulans zijn voor extra groene projecten.
Hierbij wordt vanuit de economisch renderende "rode" functies, zoals de aanleg en uitbreiding van recreatiegebieden, nieuwe woonwijken en bedrijfsterreinen een deel van de investeringen ingezet voor de uitbouw van de groene functies. Door extra natuurontwikkeling, bosaanleg en landschapsbouw wordt de kwaliteit van de totale leefomgeving gegarandeerd, ondanks de extra druk door de intensivering van de economische activiteiten.

Er is dus géén sprake van wettelijke natuurcompensatie, die verplicht is bij het concrete verlies van de bestaande, beschermde natuurwaarden teneinde netto-verlies aan natuurgebied te voorkomen.
Bij "rood voor groen" gaat het om **extra** natuur en landschap, die het resultaat zijn van "natuurinclusieve planning" bij de ruimtelijke ordening en die betaald wordt door de initiatiefnemer van de economische activiteit.
Voorbeelden in Zeeland tot nu toe: landschapscampings, landgoederen nieuwe-stijl, versnelling bos- en natuurontwikkeling in de Braakman parallel aan containerterrein, Nieuwe Economische Dragers op het platteland.

Bijlagen

Aangewezen Natuurbeschermingswetgebieden

Aangewezen Vogelrichtlijngebieden

Aangewezen Wetlandgebieden

Natte ecologische verbindingszones

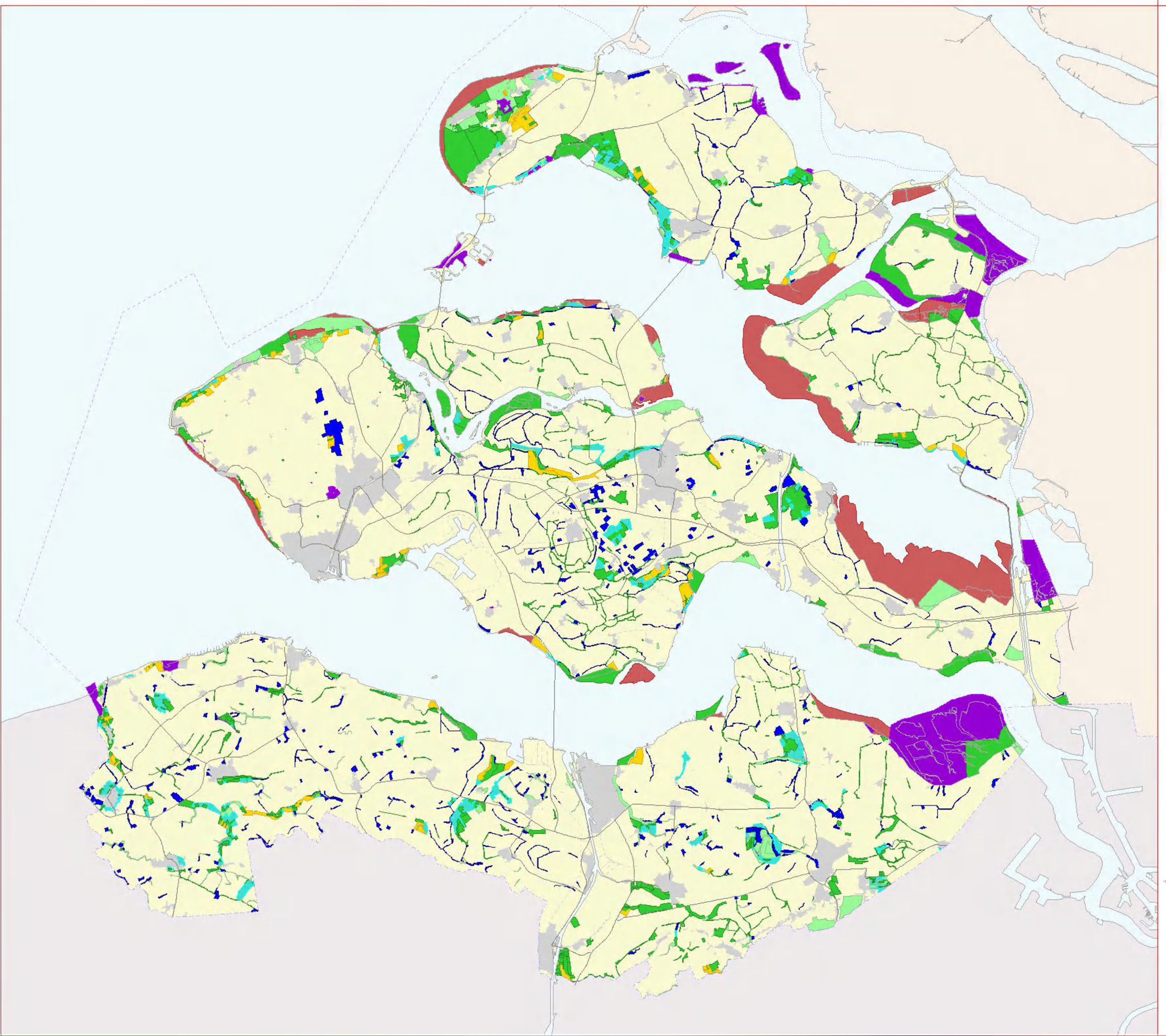

Binnendijken

Invloedssferen terreinbeheerders

Natuurgebieden in Zeeland

- in eigendom bij een natuurbeschermingsorganisatie
- in beheer bij een natuurbeschermingsorganisatie
- traditioneel natuurgebied (in eigendom te verwerven)
- traditioneel natuurgebied (beheer te verwerven)
- beheersgebied relatienota (niet te verwerven)
- reservaatsgebied relatienota (eigendom te verwerven)
- natuurontwikkelingsgebied (eigendom te verwerven)

- grote wateren
- woonbebouwing
- spoorwegen
- hoofdwegen
- provinciegrens
- provinciegrens in de Noordzee
- rijksgrens

N

0 2,5 5 7,5 10 Kilometers

PROVINCIE ZEELAND

Directie Ruimte, Milieu en Water

Afdeling Landelijk gebied en Water